

CRONOLOGIA MONEDELOR DACICE DE ARGINT ȘI AUR DE TIP KOSON PE BAZA INFORMAȚIILOR DESPRE COMPOZIȚIA LOR ELEMENTALĂ

*Bogdan Constantinescu**, *Daniela Cristea-Stan**, *Cătălina Chiojdeanu**,
*Ernest Oberländer-Târnoveanu***, *Tudor Martin***

* Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară – Horia Hulubei; bconst@nipne.ro;
daniela@nipne.ro; ccatalina@nipne.ro

** Muzeul Național de Istorie a României din București; eot22@cam.ac.uk;
green_yuri_13@yahoo.com

Abstract. We propose the following in-time evolution for Kosons emissions:

- Silver Kosons type Macedonia Prima (drachms) inscripted *KOSON* and *DROUEIS* – two different alloys;
- Silver Kosons with monogram *BRU* – second alloy from Macedonia Prima emission;
- Pseudo-Lysimachus-staters Callatis and Tomis – refined gold used for coinage;
- Gold Kosons with monogram *BRU* – refined gold for jewelry; Minting was performed in a workshop somewhere in Macedonia, ordered by Brutus as payment for his allies Koson and Droueis;
- Gold Kosons without monogram – alluvial Transylvanian gold, “barbarian” copies of Brutus’s coins minted in Sarmizegetusa.

Keywords: staters, Koson, Dacia, gold, Brutus, votive deposits

Monedele de tip Koson sunt unul dintre cele mai enigmatice tipuri de monede antice, găsite până acum doar în sud-vestul Transilvaniei, cu precădere în jurul Sarmizegetusei. Ele au ca model două tipuri de denari romani republicani la care s-a adăugat o inscripționare bilingvă – *KOSON* cu litere grecești și o monogramă *BR* cu litere latine –, cele de aur fiind emise pe standardul staterilor¹. Până la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut nu erau cunoscute decât câteva sute de astfel de monede din aur în întreaga lume, după care a urmat pe piața numismatică o explozie de exemplare, cu sau fără monogramă (Fig. 1). La începutul anilor 2000 au apărut și monede Koson din argint emise pe standardul drahmelor.

Acest studiu a fost finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare, CNCS – UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0078.

¹ Pentru informații detaliate asupra acestor monede *vide* Petolescu, 2011 și Preda, 1998, p. 226-233.

Pentru a încerca să lămurim cronologia acestor emisiuni am efectuat un studiu asupra compoziției monedelor de tip Koson, în majoritate recuperate de autoritățile române după ce fuseseră descoperite de căutătorii de comori (tezaure din mii de monede) și, ulterior, exportate ilegal pentru a fi valorificate prin intermediul caselor de licitații străine, similar cu cazul celebrelor brățări dacice spiralate².

Fig. 1. Koson de aur cu monogramă (a) și fără (b) monogramă.

Studiul a fost realizat folosind metoda de analiză elementală denumită *Fluorescența de Raze X (X-Ray Fluorescence – XRF)*, întrebuițând un spectrometru portabil cu tub de raze X tip X-MET 3000TX din dotarea IFIN-HH³. Pentru un număr limitat de kosoni de aur s-au făcut și analize prin metoda *micro-PIXE (Particle Induced X-ray Emission)* la acceleratorul AGLAE al Laboratorului Muzeului Louvre și *micro-SR-XRF (Synchrotron Radiation X-Ray Fluorescence)* la Sincrotronul BESSY de la Berlin⁴.

S-au analizat:

- 105 kosoni fără monogramă din lotul recuperat în septembrie 2009 (aflați la Muzeul Național de Istorie a României - MNIR);
- 37 kosoni cu monogramă din același lot;

² Constantinescu *et alii*, 2010, p. 1028-1042.

³ Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară – Horia Hulubei; Constantinescu *et alii*, 2012a, p. 19-26.

⁴ Constantinescu *et alii*, 2012b, p. 2076-2081.

- 26 kosoni cu monogramă de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca - MNIT (tezaur «Tîrsa-Luncani»);
- 44 kosoni cu monogramă de la Muzeul Civilizației Dacice și Romane de la Deva (tezaur «Tîrsa-Luncani»);
- 14 kosoni cu monogramă de la Muzeul Unirii din Alba Iulia (tezaur «Tîrsa-Luncani»);
- 39 kosoni de argint (Fig. 2) recuperați în mai 2011 (aflați la MNIR);
- 163 drachme de argint «Koson–Droueis» de tip Macedonia Prima (Fig. 3) recuperați în mai 2011 (aflați la MNIR);
- 2 kosoni de argint analizați în decembrie 2008;
- 2 drachme tip Macedonia Prima analizate în decembrie 2008;
- 27 de stateri de tip pseudo-Lysimachus – 25 tip Callatis (Fig. 4) și 2 tip Tomis (Fig. 5) – recuperați în mai 2011 (aflați la MNIR).

Fig. 2. Koson de argint “normal” (de tip aur).

Fig. 3. Koson de argint tip Macedonia Prima.

Fig. 4. Stater pseudo-Lysimachus – tip Callatis.

Fig. 5. Stater pseudo-Lysimachus – tip Tomis.

Monedele incluse în grafice se constituie în eşantioane statistice reprezentative atât prin numărul lor cât și prin proveniența din loturi diferite ale aceluiași tezaur – cazul «Tîrsa-Luncani» al kosonilor cu monogramă. Pe măsură ce vom avea acces și la alte monede – fie aflate deja în țară, fie recuperabile în viitor – vom lărgi baza de date.

Pornind de la aceste analize, în cele ce urmează se prezintă o încercare de etapizare cronologică a emisiunilor de kosoni de aur și de argint pornind de la modelul tezaurului de drachme Apollonia–Dyrrhachium de pe teritoriul României.

În perioada 1996–2004, în colaborare cu Alexandru Sășianu de la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, la IFIN-HH am analizat, prin tehnici de raxe X, cca. 1000 de monede de argint din tezaure de drachme Apollonia–Dyrrhachium, ultimele emisiuni – găsite în Transilvania vestică până la Tisa și la sud de Carpați, în Oltenia și Muntenia –, la care s-au adăugat câteva zeci de monede similare găsite pe teritoriul Ungariei, care au fost analizate de colegi de la Institutul ATOMKI din Debrecen,

HU⁵. Tezaurile sunt numeroase și de dimensiuni relativ “obișnuite”, de la zeci la câteva sute de monede, departe de volumul impresionant – mii de monede – al tezaurilor de tip Koson. În aceste tezaure majoritare sunt drachmele de tip Xenon și Meniskos (magistrați Dyrrhachium), aparținând ultimelor emisiuni, din primul sfert al secolului I îHr. Toate monedele sunt bătute cu matrițe originale – deci emise “legal”. După compoziția aliajului, le-am clasificat în patru mari categorii:

- cu titlu normal – peste 90% argint;
- devalorizate – cupru până la 25%;
- placate – miez de cupru sau bronz acoperit cu o folie (cca. 0,3 mm) de argint;
- “stanate” – miez de cupru sau bronz acoperit cu un strat de argenticum⁶, amintit de Pliniu cel Bătrân ca utilizat pentru oglinzi în locul argintului⁷ – de exemplu, tezaurul de la Troianu (Muntenia de sud).

Deoarece Dyrrhachium a jucat un rol cheie de partea lui Pompeius în timpul primului război civil roman, iar în tot secolul I îHr, datorită numeroaselor conflicte din zonă, utilizarea mercenarilor a fost ceva obișnuit, deloc blamabil, existând mențiuni inclusiv asupra plății “prestării” lor în drachme sau stateri în funcție de “specialitatea” militară (infanterist, călăreț, arcaș, căpetenie etc.), aceste tezaure pot fi atribuite micilor trupe din zonă întoarse acasă după înfrângerea definitivă a lui Pompeius, drachmele constituind plata “serviciilor” prestate. Volumul relativ mic al tezaurilor sugerează că aparțineau unor “trupe” relativ restrânse – gen clan, sat, poate trib – și nu unei autorități mai înalte de tip cvasi-statal (i.e. regat local). Economia geto-dacă nefiind monetizată, monedele erau folosite ca sursă de argint pentru producerea de podoabe și toreutică.

1. Cazul emisiunilor de tip Koson din argint

În cele ce urmează, este aplicat modelul formării acestor tezaure în cazul kosonilor în vederea stabilirii etapelor emiterii kosonilor de argint și aur în lumina analizei aliajului.

La baza emisiunilor se afla cuplul emitent (contractor) – beneficiar (prestator), “serviciul” prestat fiind de tipul mercenariat (închiriere luptători). Emisiunile de argint (plata în drachme) sunt făcute în etapa de “testare” – negociere până la finalizarea mării înțelegeri dintre contractor și șeful (șefii) “prestatorilor”, când se va decide plata în stateri. Deosebirea față de cazul drahmelor Dyrrhachium este că acum avem de-a face cu “prestatori” grupați în adevărate armate aflate în subordinea unor regi-principi depășind stadiul “local”, ridicându-se la cel “regional”.

Gruparea după compoziția aliajului a celor 208 drachme de argint analizate de noi (tip Macedonia Prima și tip «Koson» de aur) – 204 recuperate în mai 2011 aflate la MNIR și 4 analizate în 2008) este prezentată în graficele din figurile 6 (compoziția în argint) și 7 (compozițiile în cupru, plumb și aur), unde sunt adăugate și analizele a două grupe de denari romani republicani anteriori celui de-al doilea

⁵ Constantinescu *et alii*, 2003, p. 755-761.

⁶ un aliaj Sn-Pb.

⁷ Plinius, 2004, p. 105-106.

război civil (notați Denari 2), respectiv din perioada celui de-al doilea război civil (Denari 1).

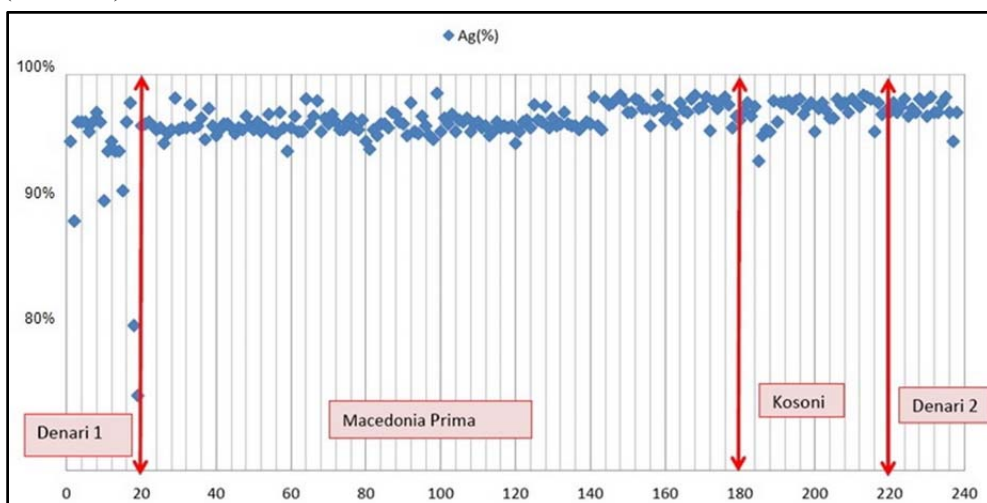

Fig. 6. Evoluția titlului în emisiunile de Kosoni de argint; Denari 1 – emiși în timpul războiului civil; Macedonia Prima – Kosoni de argint; Kosoni – Drahme de argint tip Koson aur; Denari 2 – emiși înainte de războiul civil.

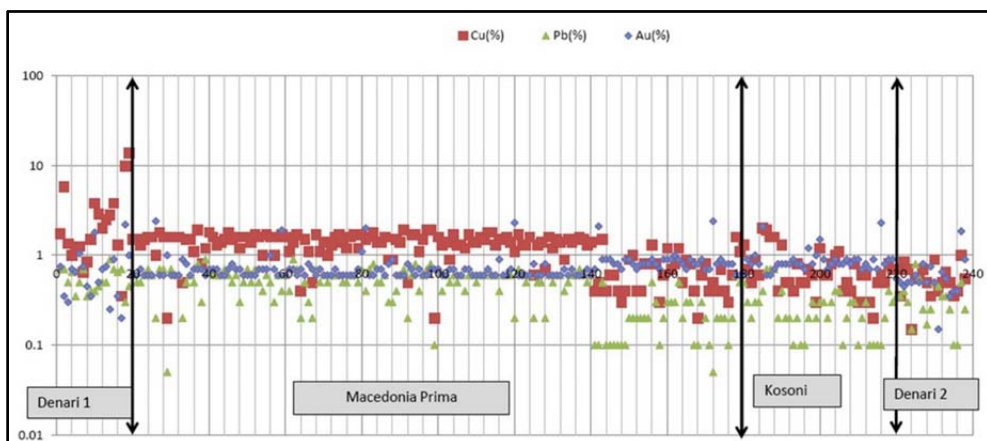

Fig. 7. Evoluția elementelor minore – Cu, Pb, Au - emisiunile de Kosoni de Ag.

Pentru Kosonii de tip Macedonia Prima, primii emiși conform compoziției aliajului, observăm următoarele:

- Este o drahmă inventată pentru un (doi?) beneficiar familiarizat cu tetradrachma Macedonia Prima, cunoscător al limbii grecești;
- Emitentul nu dispunea de un atelier monetar “specializat” într-un tip de monedă gen Dyrrhachium, dar dispunea de meșteri “mobili” familiarizați cu modelul Macedonia Prima;

- “Designul” simplificat arată că drachma trebuia bătută cât mai rapid – cantități relativ mari în timp relativ scurt –, beneficiarii neavând intenția de a le folosi ca “bani”, ci de a le tezauriza, probabil pentru realizarea de podoabe și toreutică, procedeu curent la geto-daci – vezi cazurile tezaurilor de la Herăstrau și Stăncuța;
- Doi beneficiari – *KOSON* și *DROUEIS* – sunt marcați pe monede, Droueis putând fi un regișor trac, care să fi cerut modelul Macedonia Prima;
- Există două emisiuni: la început una cu titlu mai slab – cca. 95% Ag, asemănătoare cu denarii epocii războaielor civile, apoi una cu titlu ridicat – cca. 98% Ag similar denarilor ante-războaie civile; de remarcat omogeneitatea foarte ridicată a primei emisiuni – vezi conținutul în cupru și aur – deci provenind din lingouri dintr-o aceeași sursă (atelier metalurgic) de argint;
- Trecerea la un titlu înalt, posibil la “cererea” beneficiarului – toreutica cultică traco-geto-dacică implică un titlu foarte înalt – peste 98% argint (*vide* mastos Herăstrău, cupa și falere Lupu – măsurate de noi, vasele de la Ashmolean Museum – măsurate de Sophie Stos), dacii știind să determine titlul monedelor de argint;
- Lingouri diferite la emisiuni: prima din argint cu aur puțin, a doua din argint cu aur mai mult;
- **Nici o monedă nu are bismut** (limita detecție 0,05%), *fingerprintul* argintului balcanic.

Se impune ipoteza folosirii de lingouri de argint aduse în zona emiterii în “safe”-urile armatei conduse de “emitent” (sistemul “war chest” – lada în care se cărau barele de argint, baterea monedelor făcându-se după bătălie, pe câmpul de luptă, când se făcea principala plată a soldaților, adăugându-se cupru în cantitatea necesară obținerii numărului de monede corespunzător numărului de soldați supraviețuitori ai bătăliei – vezi cazul monedelor emise de atelierele monetare de campanie ale legiunilor lui Antonius unde se ajungea chiar la 10% cupru). De remarcat că argintul conținea întotdeauna aur (nu s-au putut separa din mineralele de argint până în jurul anului 1800) și elemente-urmă specifice zăcămintului geologic de unde provenea mineralul de argint (cel mai adesea galena argentiferă) – ca de exemplu bismut, stibiu sau zinc.

Pentru Kosonii de argint de tip “aur” (deci cu “design”-ul acestora) observăm următoarele:

- S-a folosit același tip de lingou ca pentru emisiunea a 2-a de tip Macedonia Prima;
- Dispare *DROUEIS* (evident și din “negocierile” pentru ajungerea la o înțelegere);
- Emitentul vrea să-și marcheze apartenența la lumea romană prin matrițe (ștanțe) și identitatea prin denarul lui Brutus și monogramă *BR*, reversul – “vulturul” – reprezentând în mentalitatea generală simbolul puterii, beneficiarul rămânând scris în grecește;
- “Designul” este tot simplificat, motivele amintite la tipul Macedonia Prima fiind valabile și aici;
- Emisiunea continuă până la epuizarea lingourilor de tip 2 (argint cu aur mai mult);
- Toate emisiunile de argint sunt făcute cu lingouri aduse în zona emitentă.

Foarte interesantă este opinia lui Jean Hourmouziadis conform căruia ștanțele de la kosonii de argint au folosit și la baterea unor kosoni de aur⁸. La fel de interesantă este afirmația lui Harlan Beck, controversatul “dealer” de monede, citată de Hourmouziadis, că din cele cca. 100 de drahme de argint văzute de el cca. 75% erau de tipul Koson cu monogramă și toate erau bătute cu aceeași pereche de ștanțe, ceea ce indică o emisiune redusă numeric, tip “test” sau, în limbaj industrial modern, “prototip”.

2. Cazul emisiunilor de tip Koson din aur

În momentul în care se încheie “marea înțelegere” și se trece la plata în aur, din cauza volumului mare al plăților și al epuizării resurselor de argint ale emitentului, apar emisiunile de stateri de tip pseudo-Lysimachus și Koson.

Plățile în aur trebuie analizate în lumina legăturii indisolubile aur rafinat–emitere monede. În marea majoritate a cazurilor, aurul rafinat cu titlu înalt (peste 95%) s-a folosit numai pentru emiterea monedelor, podoabele folosind un aur cu procente semnificative de argint și/sau cupru din cerința rezistenței mecanice mai ridicate (aurul este foarte moale – vezi încercarea “cu dinții” a monedelor). De remarcă că nici măcar romanii nu au rafinat aurul în Dacia (täblițele votive de la Germisara au conținutul în aur între 67% și 90%, deci e vorba de aur nativ), preferând să-l trimită ca lingouri la Roma unde era rafinat în atelierele de pe lângă monetariile aureilor. Procesul de rafinare era îndelungat, presupunând un mare consum de combustibil, de aceea în atelierul care a emis kosonii nu s-a practicat rafinarea (lipsa de timp) ci a fost folosit într-o primă fază aurul monetar (deci rafinat) al cetăților grecești de la Marea Neagră și ulterior aurul provenit din topirea unor obiecte de podoabă.

O mare importanță are faptul că tezaurele de kosoni găsite până acum sunt depuneri votive din zona Sarmizegetusei (neclară este localizarea tezaurului Martinuzzi), fiind de natură mixtă kosoni–pseudo-Lysimachi și chiar și cu brățări de aur (*vide* tezaurele I «Eureka» și III «Buda» ale profesorului Ioan Glodariu)⁹.

Rezultatele analizelor celor 27 stateri de tip pseudo-Lysimachus (25 de tip Callatis și 2 de tip Tomis) recuperați în mai 2011 și aflați la MNIR sunt prezentați în Tab. 1. Se observă că cele două monede de tip Tomis au titlul destul de mult sub media titlului celor de tip Callatis (92% față de 96%), tendință confirmată și de analizele staterilor emiși de cele două cetăți grecești¹⁰.

În figura 8 se prezintă un grafic al titlului (conținutul în aur) pentru pseudo-Lysimachii recuperați, kosonii cu monogramă recuperați în septembrie 2008 aflați la MNIR, din lotul Tîrsa-Luncani de la MNIT-Cluj, Muzeul Civilizației Dacice și Romane de la Deva și Muzeul Unirii din Alba Iulia, staterii publicați în PEUCE și kosonii fără monogramă recuperați în septembrie 2008, aflați la MNIR.

⁸ Hourmouziadis, 2010, p. 287-296.

⁹ Constantinescu *et alii*, 2010, p. 1028-1042.

¹⁰ Vilcu *et alii*, 2010, p. 501-512.

Pseudo-Lysimachus	Au (%)	Ag (%)	Cu (%)	Pseudo-Lysimachus	Au (%)	Ag (%)	Cu (%)
1	95,8	3,2	0,2	15	96,9	1,3	0,1
2	96,8	1,7	0,05	16	98,4	0,8	0,1
3	97,1	1,7	0,05	17	98,1	1,1	0,1
4	98	1,1	0,05	18	98	0,6	0,05
5	95,5	3,5	0,1	19	91,9	7	0,3
6	96,5	2,4	0,1	20	95,1	3,7	0,1
7	98,5	2,4	0,1	21	96,8	1,9	0,1
8	97,1	1,3	0,1	22	98,1	1	0,05
9	97,9	1,3	0,1	23	94,5	4	0,1
10	94,1	5,1	0,4	24	97,7	1,3	0,1
11	95,8	3,4	0,1	25	97	2	0,5
12	97,6	1,3	0,1	26	92,9	4,8	0,2
13	98,5	0,4	0,05	27	92,2	6,4	0,5
14	97,7	1,3	0,1				

Tab. 1. Compoziția aliajului staterilor de tip pseudo-Lysimachus recuperați (monedele 1–25 – Kallatis, monedele 26–27 – Tomis).

Din analiza graficului se observă următoarele :

– Pseudo-lysimachii provin din aurul monetar al cetăților grecești – Tomis (titlu scăzut – cca. 92%) și Callatis (titlu relativ ridicat – cca. 96%). Emisiuni de ordinul multor mii de stateri erau curente în zonă; de exemplu, Byzantion-ul plătea celților galateni un tribut de 12000 stateri anual în sec. III îHr. “Designul” lor denotă graba cu care s-au realizat ștanțele, emisiunile fiind urgente și cu un număr mare de monede, “beneficiarii”, ca și la drachme, nefiind interesați decât de aurul monedelor. Aceasta a fost prima emisiune din grupul staterilor;

– Kosonii de aur cu monogramă (Fig. 1a), dintre care unii bătuți cu matrițele (ștanțele) de la kosonii de argint, se grupează în trei emisiuni:

a. O emisiune din lingouri de aur similare celor de la baterea Pseudo-Lysimachilor de tip Callatis;

b. O emisiune din lingouri similare celor de la pseudos-Lysimachii de tip Tomis;

c. O emisiune din aur de podoabe de tip greco (elenistic)-roman (argint ceva mai mult pentru duritate). Appian spune că Brutus a bătut o mare cantitate de monede de aur topind tezaurul adus lui de văduva unui regișor trac¹¹.

¹¹ Appian, 1956, p. 385.

Emisiunea din aur de podoabe este probabil ultima cronologic, deși nu se poate exclude o baterie “în paralel” atunci când s-a constatat că aurul monetar de tip Callatis și Tomis se epuizează înainte de obținerea numărului de stateri dorit.

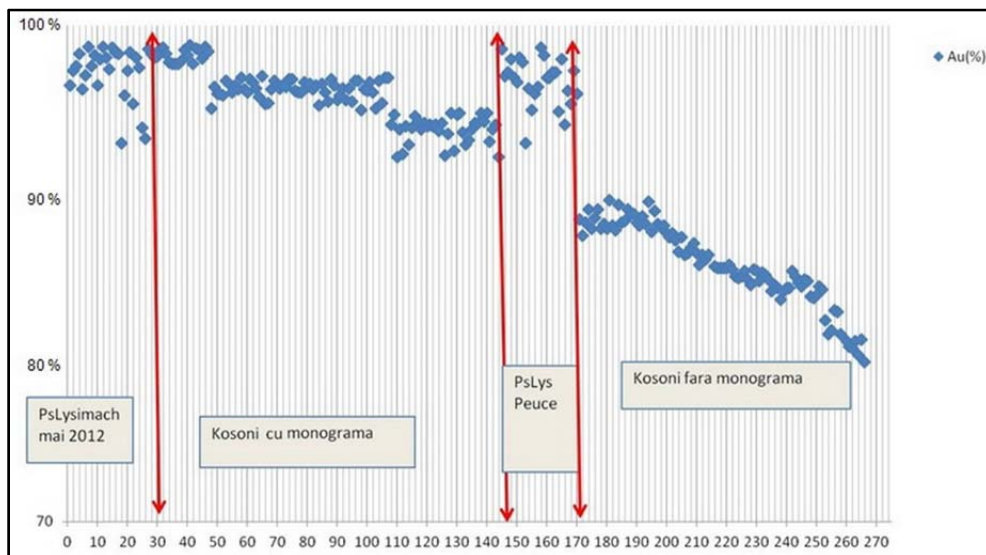

Fig. 8. Evoluția titlului pentru emisiunile de Kosoni și stateri pseudo-Lysimachus (Lysimach – stateri pseudo-Lysimachus recuperați în luna mai 2011; Kosoni cu monogramă – recuperați în luna septembrie 2009; L Peuce – stateri pseudo-Lysimachus târziu publicați în revista *Peuce*; Kosoni fără monogramă – recuperați în luna septembrie 2009).

Toate emisiunile – pseudo-Lysimachi și Kosoni – au avut loc în același mare atelier monetar, probabil improvizat în scopul finanțării trupelor lui Brutus, într-o perioadă de timp foarte scurtă (nu este exclusă nici simultaneitatea unor emisiuni), fapt ce a permis “circulația” ștanțelor de la o emisiune de kosoni de aur la alta, neexistând timpul disponibil pentru rafinarea aurului și aducerea sa întotdeauna la titlul înalt (97–98%) al emisiunilor de tip pseudo-Lysimachus anterioare. Putem deci spune că toate emisiunile amintite – drachmele de argint de două tipuri, pseudo-Lysimachii și kosonii cu monogramă – s-au realizat într-un același atelier, la sudul Dunării, probabil în Macedonia, transportul lingourilor de argint și aur fiind perfect realizabil dacă se luau măsurile de siguranță necesare (pentru o sută de mii de stateri era necesar – pierderi tehnologice incluse – cca. o tonă de aur, perfect transportabilă pe o distanță de cca. 200 km în câteva zile de doar 12–15 cai de povară).

– Pentru Kosonii fără monogramă (Fig. 1b) – monogramă nu are, deci, legătură cu numele “Koson” – se observă următoarele:

a. Sunt bătuți din aur aluvionar transilvan – vezi raportul Au/Ag, prezența urmelor de staniu și conținutul de cupru sensibil mai ridicat decât la pseudo-Lysimachi și

kosoni cu monogramă – datorat confuziei făcută de “culegători” cu micile bucățele din “aurul proștilor” (calcopirita FeCuS)¹²;

b. Au un “design” barbar și pot fi considerați, prin analogie cu alte monede de argint reproduse local, kosoni cu monogramă barbarizați;

c. Dispariția celui care era reprezentat de monogramă;

d. Incontestabil sunt bătuți într-un atelier dacic din zona Sarmizegetusei.

Kosonii fără monogramă pot fi considerate monede votive bătute de «Koson» ca ofrandă că supraviețuise bătăliei finale dintre Brutus/Cassius și Octavian/Antonius.

În momentul de față, analiza ștanțelor este foarte importantă doar în cazul comparării kosonilor de argint cu cei cu monogramă de aur. Îi dăm credit lui J. Hurmuziadis care afirmă că există ștanțe comune, ceea ce indică folosirea lor întâi la drahme și ulterior la stateri. Numai după ce vor fi accesibile studiului tezaure întregi, sau măcar cea mai mare parte a lor, cu atribuirea corectă monede-tezaur, analiza ștanțelor va putea furniza informații de interes. La fel, nici analiza greutateii monedelor nu ne poate furniza informații importante despre etapizarea emisiunilor, fiind vorba de monede bătute în grabă, fără scop de circulație monetară reală, ceea ce a crescut “ecartul” uzual al distribuției greutateilor generat de imperfecțiunile tehnologice ale epocii.

3. Concluzii generale

Ordinea (etapizarea) emisiunilor monedelor de tip koson de argint și aur a fost: drachme tip Macedonia Prima, kosoni cu monogramă de argint, pseudo-Lysimachi, kosoni cu monogramă de aur din aurul monetar de tip Kallatis și Tomis, kosoni cu monogramă din aurul tezaurului vadovei regișorului trac – toate executate din aur mai mult sau mai puțin rafinat într-un același atelier monetar undeva în Macedonia, kosoni fără monogramă din aur aluvionar transilvan bătuți într-un atelier din zona Sarmizegetusa la un interval de timp, probabil de la câteva luni la un an, de la dispariția lui Brutus.

Aurul era considerat de daci “monopol al zeilor” (un zeu teluric? poate chiar Zamolxis?), așa că doar “regele” Koson avea dreptul să-l primească de la “contractor”, ulterior trebuind să-l ofere zeilor. Probabil drachmele de argint urmau să fie distribuite luptătorilor supraviețuitori de către “rege”, dar catastrofa militară l-a obligat pe Koson să ofere tot ce primise zeilor (zeului) la Sarmizegetusa ca să obțină indulgența divină posibil pentru păcatul lăcomiei dovedit în timpul negocierii “contractului”.

Putem face o paralelă între mentalitatea dacică și cea celtică cel puțin relativ la două aspecte:

1. Respectarea absolută a depunerilor votive de aur (Diodor din Sicilia spune că indiferent cât de tâlhari prădători erau celții, niciunul nu îndrăznește să se atingă de aurul votiv, atât de mari erau probabil pedepsele¹³);
2. Cazul tezaurului de la Delphi (279 îHr), când, după înfrângerea zdrobitoare, supraviețuitorii (de exemplu, scordiscii vecini geto-dacilor) invaziei Greciei, care avuseser

¹² Constantinescu *et alii*, 2012b, p. 2076-2081.

¹³ Diodor din Sicilia, 1980, p. 386.

drept scop principal capturarea tezaurului marelui templu, au declarat aurul “tabu”, renunțând să-l mai posede, încercând astfel să obțină iertarea zeilor pentru că râvniseră la aurul lor.

Faptul că au bătut o mare cantitate de kosoni fără monogramă dovedește că dacii erau capabili să bată monede de aur. Nu puteau exista piedici nici în practicarea rafinării aurului de către daci, având în vedere performanțele lor din metalurgia fierului. Atitudinea dacilor față de aur se explică prin mentalitatea direct legată de religia lor, religie care juca un rol covârșitor, dovada faptul că, precum numai la Ierusalim, romanii au distrus complet toate sanctuarele dacice, iar din jurul celui mai important – cel de la Sarmizegetusa – au evacuat toată populația autohtonă. Contrastul cu etapa de “tranziție” galo-romană este evident în ciuda posibilei paralele dintre conflictul Caesar versus Vercingetorix și Traian versus Decebal. Putem spune că dacii au fost considerați de romani cei mai periculoși inamici din Europa și de aceea s-au purtat atât de dur cu ei după război.

BIBLIOGRAFIE

- Appian, 1956 Appian, *Istoria Romei: războaiele civile*, Ed. Științifică, București, 1956, 510 pg.
- Constantinescu et alii, 2003 Constantinescu, Bogdan; Sășianu, Alexandru; Bugoi, Roxana, *Adulterations in First Century B. C.: the Case of Greek Silver Drachmae Analysed by XRF*, În: *Spectrochimica Acta*, part B, 58/4, 2003, p. 755-761.
- Constantinescu et alii, 2010 Constantinescu, Bogdan; Oberländer-Târnoveanu, Ernest; Bugoi, Roxana; Cojocaru, Viorel; Radtke, Martin, *The Sarmizegetusa bracelets*, În: *Antiquity*, 84, 2010, p. 1028-1042.
- Constantinescu et alii, 2012a Constantinescu, Bogdan; Cristea-Stan, Daniela; Vasilescu Angela; Simon, Rolf; Ceccato, Danilele, *Archaeometallurgical characterization of ancient gold artifacts from Romanian museums using XRF, micro-PIXE and micro-SR-XRF methods*, În: *Proceedings of the Romanian Academy, Series A*, 13 (1), 2012, p. 19-26.
- Constantinescu et alii, 2012b Constantinescu, Bogdan; Vasilescu, Angela; Stan, Daniela; Radtke, Martin; Reinholz, Uwe; Buzanich, Guenter; Oberländer-Târnoveanu, Ernest, *Studies on archaeological gold items found in Romanian territory using X-Ray-based analytical spectrometry*, În: *Journal of Analytical Atomic Spectrometry*, 27(12), 2012, p. 2076-2081.
- Diodor din Sicilia, 1980 Diodor din Sicilia, *Biblioteca Istorică*, Ed. Sport-Turism, București, 1980, 481 pg.
- Hourmouziadis, 2010 Hourmouziadis, Jean, *KOSON Gold Staters and Silver Drachame – A Die Study*, În: *Revue Numismatique*, 166, 2010, p. 287-296.
- Petolescu, 2011 Petolescu, Carmen Maria, *Monedele regelui Coson*, Ed. Academiei Române, București, 2011, 128 pg. (20 de planșe), ISBN 973-27-2141-4.
- Plinius, 2004 Plinius, *Naturalis Historia*, Ed. Polirom, Iași, 2004, Vol. VI: *Mineralogie și istoria artei*, 336 pg., ISBN 973-681-769-5.
- Preda, 1998 Preda, Constantin, *Istoria monedei în Dacia preromană*, Ed. Enciclopedică, Colecția "Biblioteca Băncii Naționale", București, 1998, 226 pg., ISBN 973-45-0229-8.
- Vîlcu et alii, 2011 Vîlcu, Aurel; Petac, Emanuel; Constantinescu, Bogdan; Chiojdeanu, Cătălina; Stan, Daniela; Niculescu, Gheorghe, *Considerations regarding the Greek gold coins struck during the 4th to the 1st centuries B.C. in the light of the XRF analysis*, În: *Peuce*, S.N., IX, 2011, p. 501-512.